

پیش بینی خودکارآمدی تحصیلی براساس متغیرهای انگیزه پیشرفت و عزت نفس

سیده فرانک موسوی^۱

حسن حریصی قلعه علیخانی^۲

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، پیش بینی خودکارآمدی تحصیلی بر اساس متغیرهای انگیزه پیشرفت و عزت نفس در دانش آموزان دختر و پسر ناحیه دو اهواز بود.

روش: روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی چندگانه بود که ۱۵۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل مقیاس انگیزه پیشرفت هرمنس (T.M.A)، عزت نفس روزنبرگ (RSES) و خودکارآمدی تحصیلی (ASES) بودند. داده ها با استفاده از روش تحلیل رگرسیون گام به گام و با نرم افزار spss18 تحلیل شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که انگیزه پیشرفت پیش بینی کننده مناسبی برای خودکارآمدی تحصیلی می باشند و عزت نفس نیز از قابلیت پیش بینی قابل قبولی برای خودکارآمدی تحصیلی دارا می باشد. همچنین نشان داده شد که رابطه خطی انگیزه پیشرفت و عزت نفس، قدرت پیش بینی کننده بالایی برای خودکارآمدی تحصیلی دارند.

نتیجه گیری: یافته ها نشان داد که افرادی که از انگیزه پیشرفت بالایی برخوردار است و همچنین از عزت نفس بالایی نیز برخوردارند، خودکارآمدی تحصیلی بالاتری نیز خواهند داشت. با توجه به این یافته، اهمیت آموزش های صحیح و لازم در رابطه با انگیزه پیشرفت و عزت نفس برای بالا بردن خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان مشخص شد. بالارفتن خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان، بالارفتن موفقیت تحصیلی آن ها را در پی خواهد داشت این یافته ها و آموزش ها می تواند در جلسات اولیا و مربیان به عنوان مطالب اصلی ارائه شود.

کلید واژه ها: انگیزه پیشرفت، عزت نفس، خودکارآمدی تحصیلی.

^۱سرپرست اداره کل امور بانوان و خانواده استانداری خوزستان

^۲کارشناس مسئول مدارس غیردولتی اداره کل آموزش و پرورش استان خوزستان

مقدمه

انگیزش متغیری فرضی است که روان شناسان تربیتی بود و نبود و درجات آن را در دانش آموزان از راه مشاهده رفتار و یا نمرات درسی در فضای آموزشی استنباط می کنند (ریو^۱، ۲۰۰۵) منظور از انگیزه پیشرفت^۲ میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت هایی است که موفقیت در آن ها به کوشش و توانایی شخص وابسته است (اسلاوین^۳، ۲۰۰۶ ترجمه: سیدمحمدی، ۱۳۸۵) پیاژه، یکی از طرفداران روان شناسی تحولی، معتقد است که تغییرات در تحول شناختی تدریجی است و هرگز ناگهانی اتفاق نمی افتد (شریفی درآمدی، ۱۳۸۰).

استیپک^۴ (۱۹۸۴) نیز معتقد است عقاید، ارزش ها و هیجان های مرتبط با پیشرفت تحت تاثیر تغییرات رشدی قرار می گیرد. کودکان در اوایل کودکی کاملاً تکلیف محورند، آن ها هم چنین به توانایی نسبتاً بالایی اعتقاد دارند، اما در مراحل بعدی رشد آن ها عقاید توانایی خود را به واسطه ارزیابی های خود با همسالان و از طریق آموزگاران و والدینشان به دست می آورند. این مولفه شناختی تحت تاثیر عوامل گوناگونی از جمله مشوق های محیطی، گرایش های شخص، توانایی های یادگیری به ویژه خودکارآمدی^۵ دانش آموزان قرار می گیرد. خودکارآمدی به توان فرد در رویارویی با مسائل برای رسیدن به اهداف و موفقیت او اشاره دارد. پیاژه معتقد است طرح واره های خودکارآمدی طی درون سازی و برون سازی های بی شماری شک می گیرد. خودکارآمدی به واسطه انگیزه درونی موجب می شود که فرد به طور خود انگیخته در محیط تلاش کند و به باورهای کارآمدی خود دست یابد. طبیعت معلمی نامرئی است که فرد را به جنب و جوش وامی دارد تا ظرفیت های گوناگون خود را در مراحل متنوع و متفاوت تحول آشکار نماید (شریفی، درآمدی، ۱۳۸۰).

بین انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی رابطه تداخلی و تعاملی وجود دارد. معمولاً دانش آموزانی با خودکارآمدی بالا شاهد موفقیت های چشمگیری در موقعیت های تحصیلی خود هستند (بندورا^۶، ۱۹۸۶)، کارن، روتلر و اسمیت^۷ (۲۰۰۵) نیز معتقدند انگیزه پیشرفت با نیاز به تسلط بر تکالیف دشوار، بهتر از دیگران عمل کردن و پیروی کردن از معیارهای بالای برتری ارتباط دارد بنابراین داشتن انگیزه پیشرفت بالا موجب می شود فرد از حداکثر توان خود برای رسیدن به هدف استفاده کند و به دنبال آن به سطح بالایی از خودکارآمدی دست یابد. همسویی انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی در سطح بالا موجب می شود که فرد از حداکثر توان بالقوه یادگیری خود استفاده کند.

¹-reeve

²-Achievement motivation

³-slavin

⁴-stipek

⁵-Self-efficacy

⁶-bandura

⁷-Karen, rutler&smit

یکی دیگر از مباحث بسیار مهمی که در سال های اخیر مورد توجه بسیاری از روان شناسان قرار گرفته است کنار آمدن با مجموعه ای از مهارت های روانی است که عزت نفس^۱، خودکارآمدی از مهم ترین آن هاست که از بطن تصورات فردی ریشه می گیرد و بر قابلیت ها و توانایی های دانش آموزان در جنبه های مختلف تحصیلی تاثیر می گذارد، نریمانی و وحیدی، (۱۳۹۲). کوپر اسمیت^۲ به نقل از نریمانی واحدی، ۱۳۸۹ معتقد است که عزت نفس یک قضاوت شخصی است از ارزشمندی فرد که به صورت یک تجربه ی ذهنی موجود است و به وسیله رفتارهای کلامی منتقل می شود و ویژگی های فرد با عزت نفس بالا را با کلماتی نظیر: احترام به خود، برتری، خود پذیری و فرد با عزت نفس پایین را با کلماتی نظیر حقارت، ترس، تنفر از خود توصیف می کند. بیشتر صاحب نظران برخورداری از عزت نفس با ارزیابی مثبت از خود را عامل مرکزی و اساسی سازگاری عاطفی و اجتماعی افراد تلقی می کنند (بیابانگرد، ۱۳۸۷).

مطالعه ابعاد عزت نفس بدون توجه به ابعاد باورهای خودکارآمدی چندان منطقی به نظر نمی رسد. نتایج تحقیقات لوتر^۳ (۱۹۹۱) نشان می دهد که اگر فرد عزت نفس و خودکارآمدی کافی داشته باشد، تاثیرات نامطلوب محیطی که از نظر اجتماعی، اقتصادی، حمایت کننده نیستند تا حدودی خنثی می شود.

هم چنین در مطالعاتی که استنگ^۴ (۱۹۷۲) به نقل از بیابانگرد (۱۳۸۷) انجام داد ارتباط متقابل بین عزت نفس و تصور فرد از توانایی خود، خودکارآمدی، مورد تایید قرار گرفته است بدین معنی اگر میزان عزت نفس کاهش یابد، احساس ضعف از توانایی خود به وجود می آید و برعکس با افزایش میزان عزت نفس، احساس توانمندی، شایستگی در فرد ایجاد می شود و تغییرات مثبتی مانند افزایش پیشرفت تحصیلی، افزایش تلاش برای کسب موفقیت، داشتن اعتماد به نفس، بلند همت بودن در فرد پدیدار می شود. از طرف دیگر با توجه به اینکه برای یک انسان هیچ حکم ارزشی مهم تر از داوری و قضاوت او در مورد عزت نفس نیست و ارزیابی شخص از خویش قطعی ترین عامل در روند رشد روانی است و از طرفی باور به شایستگی و توانمندی از لحاظ عاطفی و خودکارآمدی بالا و پایین کل موفقیت ها و شکست ها را به وجود می آورند (سید محمدی، ۱۳۸۶) بنابراین با توجه به اهمیت متغیرهای مورد نظر در پژوهش حاضر رابطه بین انگیزه پیشرفت تحصیلی و عزت نفس با خودکارآمدی مورد بررسی قرار گرفت تا از این طریق اطلاعات متولیان امر آموزش دانش آموزان افزایش یابد و نسبت به تقویت عوامل تاثیرگذار بر روی خودکارآمدی، انگیزه پیشرفت و عزت نفس آن ها توجه بیشتری نمایند.

روش

روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی چندگانه بود که ۱۵۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل مقیاس انگیزه پیشرفت هرمنس (T.M.A)، عزت نفس روزنبرگ (RSES) خودکارآمدی تحصیلی (ASES) بود داده ها با استفاده از روش تحلیل رگرسیون مرحله ای و با نرم افزار SPSS 18 تحلیل شد.

یافته ها

¹-Self-respect

²-Cooper smithe

³-luter

⁴-stang

میانگین نمره انگیزه پیشرفت ۷۲/۸۴ (۸۵/۴۶- دختران ۶۰/۶۵) و میانگین نمره عزت نفس ۰/۶۰ (پسران ۱/۲۳؛ دختران ۲/۳۷) و میانگین خودکارآمدی تحصیلی ۴۶/۵۶ (پسران ۵۶/۶۵- دختران ۳۶/۸۱) بدست آمد (جدول ۱).

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار متغیرهای انگیزه پیشرفت، عزت نفس و خودکارآمدی تحصیلی در نمونه تحقیق

متغیر	کل دانشجویان	پسر	دختر
	انحراف معیار- میانگین	انحراف معیار/ میانگین	انحراف معیار/ میانگین
انگیزه پیشرفت	72/38 - 84/66	85/39 - 46/12	60/65 - 34/24
عزت نفس	60 - 8/12	1/23 - 8/06	2/37 - 7/81
خودکارآمدی تحصیلی	46/56 - 26/52	56/65 - 26/07	36/81 - 23/22

با توجه به جدول ۲ مشخص می شود رابطه انگیزه پیشرفت با خودکارآمدی تحصیلی در سطح $p < 0/01$ معنادار شد ($r=0/24$) همچنین رابطه عزت نفس با خودکارآمدی تحصیلی نیز در سطح $p < 0/05$ معنادار شد ($r=0/16$). (جدول ۲)

جدول ۲: همبستگی بین مولفه های انگیزه پیشرفت، عزت نفس و خودکارآمدی تحصیلی

متغیر	انگیزه پیشرفت	عزت نفس
خودکارآمدی تحصیلی	$r=0/24$	$r=0/16$
	$P < 0/001$	$p < 0/05$

نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر تعیین پیش بینی خودکارآمدی تحصیلی براساس متغیرهای انگیزه پیشرفت و عزت نفس در دانش آموزان دختر و پسر بود که یافته ها نشان داد که افرادی که از انگیزه پیشرفت بالایی برخوردار هستند و هم چنین از عزت نفس بالایی نیز برخوردارند، خودکارآمدی تحصیلی بالاتری نیز خواهند داشت.

این نتایج با یافته های تحقیقات بهرامی و عباسیان پور (۱۳۸۹)، اصغرزاده (۱۳۸۳)، امینی (۱۳۸۲)، طاهری (۱۳۸۳)، لو (۲۰۰۸) و کلانتری (۱۳۹۱) همسویی دارد لذا توجه مسئولان آموزشی به تدارک برنامه های درسی متناسب با مقتضیات شناختی و روانی نوجوانان در این سن می تواند عامل مهمی در جهت جذب دانش آموزان به مطالب درسی باشد. از جمله عواملی که با خودکارآمدی دانش آموزان هم سویی دارد انگیزه پیشرفت آن هاست که نیروی مضاعف برای رسیدن به هدف ایجاد می کند، چرا که به واسطه ی انگیزه پیشرفت بالا دانش آموزان می توانند در کلاس درس با اشتیاق فراوان به آموزش معلم توجه کنند، تلاش و پشتکار برای آن ها لذت بخش است، تکالیف درسی را با علاقه انجام می دهند، رضایت والدین برایشان مهم است و از داشتن رابطه ی صمیمی با

معلم خود احساس خوبی دارند و مطالب یاد شده استنادی بر کنش متقابل مولفه های خودکارآمدی با انگیزه پیشرفت در جهت بهبود و ارتقای سطح عملکرد دانش آموزان در محیط آموزشی است بنابراین پیشنهاد می گردد:

۱- برنامه ریزان آموزش و پرورش در برنامه ریزی های خود به مولفه های شخصیتی دانش آموزان نیز توجه بیشتری بنمایند و آشنایی با مبانی روان شناسی تحولی در حیطه ی خودکارآمدی برای مسئولان آموزش و پرورش امری ضروری است تا بتوانند در کنار توجه به تغییرات هرساله کتب درسی به موفقیت های چشمگیری در رشد و پرورش همه جانبه ی دانش آموزان دست یابند.

۲- در جلسات انجمن اولیا و مربیان آموزش های لازم به اولیا جهت شناسایی ویژگی های شخصیتی فرزندانشان داده شود تا بتوانند در جهت ارتقای خودکارآمدی، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی فرزند خود متمر ثمر باشند.

۳- مدیران مدارس و مشاورین مدارس نیز آموزش های لازم را در جهت ارتقا خودکارآمدی بچه ها ببینند تا بتوانند در کنار اولیا باعث ارتقا این مهم بشوند.

به طور کلی یافته های پژوهش حاضر در دو سطح نظری و عملی می تواند مفید باشد و نقش و اهمیت جایگاه خانواده را در ارتقا ویژگی های مثبت شخصیتی به خوبی تبیین می کند.

منابع

- بهرامی، هادی؛ عباسیان فرد، مهرنوش (۱۳۸۹). بررسی رابطه ی خودکارآمدی با انگیزه پیشرفت در دانش آموزان دختر دوره پیش دانشگاهی شهر تهران سال تحصیلی ۸۹-۸۸
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۷). مقایسه اثربخشی شناخت درمانی، خود آموزش دهی و حساسیت زدایی منظم بر کاهش اضطراب / امتحان، پایان نامه ی کارشناسی ارشد روان شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی
- حکیمه، کلانتری (۱۳۹۱). بررسی مقایسه ای رابطه ی انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان شهر اصفهان (۱۳۹۱).
- ریو، جان مارشال (۱۳۸۶). انگیزش و هیجان (ویراست چهارم). ترجمه یحیی سید محمدی، تهران، نشر ویرایش (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۵)
- شریفی درآمدی، پرویز (۱۳۸۰). روان شناسی تحولی، تهران، خوش نواز
- شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۶۱). مبانی روان شناسی تربیتی، موسسه مطالعاتی و تحقیقاتی
- نریمانی، محمد؛ واحدی، بتول (۱۳۷۹). آزمون های شخصیت، اردبیل: انتشارات محقق اردبیلی
- نریمانی، محمد، وحیدی، زهره (۱۳۹۲). مقایسه ی نارسایی هیجانی، باورهای خودکارآمدی و عزت نفس در میان دانش آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری. ناتوانی های یادگیری

Bandura, A (1984). *Perceived self-efficacy in cognitive development and function* Educational psychology, 28:117-14

karan, L, Rutler, B, smith. H the effects of gender of gradelevel on the motivational need. Of achievement. journal of family and consumer sciences Education. 23(2):19-12

Lev,L.(2008)*westerjournal of nursing research*,VOL.3.N.2.P.250-252

stipek,D.J.(1984).*young children s performance expectations:logical analysis or wishful thinking*.INJ.nicholls(Ed),greenwich.CT:JAI.